

Geografia, geògrafs i publicacions geogràfiques a Hongria.

Una aproximació a la geografia hongaresa contemporània.

per Oriol NEL-LO i COLOM

Hongria és un país petit. Dins les seves fronteres viuen tot just deu milions de persones. Això no obstant, l'aportació hongaresa al desenvolupament de les ciències socials ha tingut una gran rellevància. Autors hongaresos, des d'Hongria o des dels múltiples destins de la diàspora magiar, han contribuït en gran manera a l'evolució de les ciències de la societat del nostre segle. Així, l'obra d'autors com el filòsof György Lukács, la politòloga Ágnes Heller, l'antropòleg Károly Polányi o els economistes Béla Balassa i György Kaldor, per citar només uns quants noms prou coneguts, és considerada, sense cap dubte una contribució major en el camp de les seves especialitats respectives. En canvi, l'aportació hongaresa al desenvolupament de la geografia contemporània és, normalment, menys reconeguda.

L'objectiu d'aquestes notes és, precisament, oferir una panoràmica de l'evolució de la ciència geogràfica a Hongria i enumerar les principals publicacions de caire geogràfic que s'editen avui en aquell país. El treball consta de tres parts: en la primera s'explica, a grans trets, quina ha estat l'evolució de la geografia a Hongria durant els darrers cent anys; en el segon apartat hom esbossa la situació actual de la geografia magiar; finalment, la tercera part està dedicada a l'estudi de les revistes geogràfiques que actualment s'hi publiquen.¹

1. L'evolució de la ciència geogràfica contemporània a Hongria

1.1. Els orígens: influència alemanya, impuls nacionalista i institucionalització científica

Els estudis geogràfics tenen a Hongria antecedents remots. Del segle XII ençà, diversos cronistes, matemàtics, cosmògrafs, cartògrafs i historiadors inclogueren en les seves obres descripcions o reflexions sobre l'espai magiar. No obstant, els autors fixen els orígens de la moderna ciència geogràfica hongaresa a mitjan del segle XIX (Kádár, 1971, p. 75-77). És en aquest moment quan János Hunfalvy (1820-1888), un professor d'ascendència alemanya, seguidor de l'escola cosmogònica de Humboldt i Ritter, comença a publicar la seva obra. Hunfalvy, que escrigué en alemany i en hongarès, deixà inacabada una monumental descripció del reialme hongarès, fou el primer catedràtic de Geografia a la universitat de Budapest (1870) i el fundador de la *Magyar Földrajzi Társaság*, la Societat Geogràfica Hongaresa (1872).

Veiem, doncs, que János Hunfalvy jugà en el desenvolupament de la geografia hongaresa un paper similar al de Piotr Semiónov Tian-Shanskii (1827-1914), Simion Mehedinti (1868-1962) o Jovan Cvijić (1865-1927) a Rússia, Romania i Iugoslàvia, respectivament, per citar altres escoles geogràfiques de l'Europa Oriental: com ells Hunfalvy estigué fortament influït per l'empenta inicial de la geografia alemanya i com ells tingué una actuació rellevant en la institucionalització científica de la geografia (introducció dels estudis geogràfics a la universitat i creació de la Societat Geogràfica). Però no és aquest l'únic punt de contacte entre l'escola geogràfica hongaresa i la dels seus països veïns: com a Romania i a Sèrvia, la ciència geogràfica moderna neix a Hongria sota l'impuls dels corrents nacionalistes que posen en crisi l'imperi Habsburg. Així, no és d'estranyar que bona part de la producció geogràfica hongaresa de primera hora fos precisament destinada a delimitar l'espai d'influència de la cultura magiar (en les obres d'Hunfalvy) o a rastrear-ne els orígens entre les tribus d'Àsia Central (en els treballs del gran explorador Sándor Körögi Csoma o d'Ármin Vámbéry, un dels membres fundadors de la Societat Geogràfica Hongaresa) (Kádár, 1971, p. 76; Róna-Tas, 1988, p. 127-128).

1.2. El tombant de segle: expedicions geogràfiques, estudis geomorfològics i definició del camp d'estudi

Entre la fundació de la Societat Geogràfica Hongaresa i la fi de la Primera Guerra Mundial, la geografia magiar evoluciona en dues direccions: les descobertes geogràfiques i els estudis geomorfològics. Això li va permetre d'afirmar-se i d'individualitzar-se com a ciència.

Malgrat que Hongria no disposava pròpiament d'un Estat independent, els geògrafs hongaresos pogueren —com els seus col·legues russos, anglesos, francesos o alemanys— realitzar expedicions geogràfiques de notable interès científic. Això fou així gràcies a que diverses famílies aristocràtiques —els Széchenyi, els Teleki, els Semsey— sufragaren les despeses dels viatges i les recerques. Fou en la realització d'aquestes expedicions on despuntaren els homes que haurien de ser els continuadors de János Hunfalvy. Entre ells cal esmentar János Xantus (1825-1894) que viatjà al Pacífic Sud i a l'Extrem Orient; Samu Teleki (1845-1916), explorador d'Abissínia; Jenő Zichy (1845-1916), Mór Déchy (1851-1917) i György Almásy (1867-1933) que estudiaren l'Àsia Central (Teleki, 1915, p. 309-310; Róna-Tas, 1988, p. 127-131). Però el geògraf i explorador més destacat d'aquest període fou, sense cap dubte, Lajos Lóczy (1849-1920), que participà a l'expedició Széchenyi al Sudest asiàtic entre 1877 i 1880 i que —a la mort d'Hunfalvy, l'any

1888— el succeí a la càtedra de la universitat de Budapest i a la presidència de la Societat Geogràfica Hongaresa.

L'aportació de Lóczy —que escrigué diverses obres sobre la geografia i la història de Xina i sobre els territoris de l'antiga corona magiar— fou fonamental per aconseguir que l'escola geogràfica hongaresa superés les concepcions de Ritter i comencés a practicar un tipus de geografia més unitària, en la línia que en aquells anys propugnava Friederich von Richthofen des de la càtedra de geografia de Berlín. Aquesta pràctica unitària fou facilitada pel fet que Lóczy era, en primer lloc, un geòleg. Això li va permetre d'iniciar una línia de treball que endavant seria, juntament amb la preocupació per l'extensió territorial de la nació hongaresa, el camp de recerca principal de la geografia magiar: els estudis de geomorfologia i, més particularment, de morfologia fluvial (Kádár, 1971, p. 80).

La importància dels estudis geomorfològics a Hongria té una primera justificació prou clara: el medi físic hongarès. En efecte, el territori magiar inclòs en la plana danubiana presenta seriosos problemes de drenatge i les inundacions hi són periòdiques, per la qual cosa ha estat necessari realitzar grans obres de bonificació de terres i control fluvial. D'altra banda, a Hongria hi ha fenòmens geològics únics a Europa, com formacions de loess i l'extraordinària conca lacustre del Balaton. Aquestes dificultats i especificitats del territori hongarès havien de generar necessàriament una demanda d'estudis geomorfològics a la qual els geògrafs de tombant de segle començaren a respondre.

Així, durant el segle XIX diversos autors —Mihály Katona, István Türr i István Hanusz— ja havien escrit sobre la qüestió. Lajos Lóczy donà als estudis geomorfològics una perspectiva més orgànica i ambiciosa: dirigí la realització del primer mapa geològic de la conca càrpati, escrigué diverses obres monumentals i fundà dues institucions de gran importància: el Comitè per a l'Estudi del Llac Balaton de la Societat Geogràfica Hongaresa i el Comitè *Alföld*, per a l'estudi de la plana hongaresa (Cholnoky, 1915; Lóczy, 1915; Kádár, 1971).

Veiem, doncs, que durant aquest període la geografia hongaresa tendeix a afermar-se i definir-se, tot dotant-se d'un camp d'estudi específic. La Societat Geogràfica Hongaresa que tenia 600 socis l'any 1889 en comptava 1.600 l'any 1913, a la vigília de l'esclat de la Primera Guerra Mundial (Teleki, 1915, p. 310). És així mateix en aquest període quan l'ensenyament de la geografia a les escoles primàries i secundàries es fa obligatòri i general (Erödi, 1915). Són aquests, finalment, els anys durant els quals, sota el mestratge de Lóczy, es formen els homes que dirigiran l'evolució de la geografia hongaresa fins a la fi de la Segona Guerra Mundial.

1.3. El període d'entreguerres: Geografia Política, Geografia Econòmica, la Geografia com a raó d'Estat

Després de la Primera Guerra Mundial, en la qual Hongria lluità en el bàndol perdedor, hom creà, sobre les ruïnes de l'administració austrohongaresa, un Estat hongarès independent. Ara bé, aquest Estat deixà fora de les seves fronteres gairebé dos terços dels territoris considerats tradicionalment hongaresos i a centenars de milers de persones ètnicament i culturalment magiars. Aquest fet donà lloc a greus problemes polítics i socials, que encara avui perduren, i de retruc creà una renovada demanda d'estudis geogràfics destinats a justificar la recuperació de les velles fronteres. D'altra banda, per completar el quadre polític del període s'ha de recordar que l'any 1919 una república soviètica hongaresa, presidida per Béla Kun, fou esclafada per les armes després d'uns breus mesos de vida i reemplaçada per la dictadura de l'almirall Horthy, que, temps a venir, esdevindria aliat de Mussolini i Hitler.

És en aquest context de revengisme nacionalista i repressió política que els deixebles de Lajos Lóczy arribaren a la maduresa professional i acadèmica. D'entre ells destaquen les figures de Jenő Cholnoky (1870-1950), Gyula Prinz (1882-?) i Pál Teleki (1881-1941), que senyorejaren l'evolució de la geografia hongaresa durant el període d'entreguerres.

Jenő Cholnoky es formà com a enginyer especialitzat en temes fluvials, viatjà en la seva joventut a les zones deltaïques del llevant asiàtic i esdevingué assistent de Lóczy. S'especialitzà en els estudis geomorfològics i climatològics i maldà per popularitzar la geografia a través de publicacions populars i cartografia didàctica, en un període en què la geografia guanyava importància a les escoles i la Secció de Didàctica esdevenia una de les més actives en el si de la Societat Geogràfica Hongaresa (Teleki, 1915, p. 310; Kádár, 1971, p. 80). Cholnoky tampoc defugí el compromís polític i, a començament dels anys vint, treballà per a la Secció de Premsa i Propaganda del Ministeri Hongarès d'Afers Estrangers (Tilkovszky, 1974, p. 21).

Gyula Prinz s'especialitzà així mateix en geomorfologia i continuà els treballs de Lóczy sobre l'Europa danubiana i l'Àsia central (on viatjà repetides vegades per fer estudis sobre glacialisme, geologia i topografia). Prinz treballà també sobre la geografia urbana de Budapest i d'altres ciutats europees (Teleki, 1915, p. 310; Kádár, 1971, p. 81).

Però el personatge més influent i controvertit de la geografia hongaresa d'entreguerres fou, sense cap dubte, Pál Teleki (Kádár, 1971; Tilkovszki, 1974; Kish, 1987). De família aristocràtica, nebot de l'explorador Samu Teleki, combinà una brillant carrera científica amb una vocació política que el portà a ser per dues vegades —sota la dictadura d'Horthy— primer ministre d'Hongria.² Teleki, com a fervent nacionalista que era, tingué durant tota la seva vida una profunda preocupació per la delimitació i les possibilitats d'expansió del territori hongarès. Així, ja abans de la Primera Guerra Mundial fou president de la Societat Turana Hongaresa, societat que, a través de l'estudi dels pobles balcànics i de l'Àsia central tractava de determinar —en la línia de les expedicions geogràfiques de tombant de segle— els orígens de l'ètnia magiar i de legitimar-ne històricament i antropològicament l'expansió econòmica i política cap a l'Est. Després de la guerra Teleki maldà, com a polític i geògraf, per la recuperació dels territoris poblats per hongaresos que, a la fi de la conflagració, havien quedat fora de les fronteres de l'Estat magiar. Per això dirigí, durant els anys 1918-1919, l'elaboració d'un mapa de l'extensió de l'ètnia hongaresa, el qual, per la seva forma i mètode de realització, fou una innovació en les tècniques geogràfiques del moment. Ell mateix, com a representant hongarès a la Conferència de Pau de Viena, defensà les seves tesis davant les potències vencedores, amb un resultat —cal dir-ho— ben poc falaguer. Durant tot el període d'entreguerres, Pál Teleki seria, des del camp acadèmic i l'arena política, un dels més ardits defensors de les tesis revisionistes en la qüestió dels territoris perduts. Però Teleki féu encara d'altres aportacions científiques importants. Fou l'introduïdor dels estudis regionals a Hongria i l'autor dels primers treballs de geografia econòmica, en el marc de l'Institut de Geografia Econòmica de la Universitat de Budapest, del qual fou inspirador i director.

Veiem doncs com en el període d'entreguerres, i especialment amb l'impuls de Teleki, la geografia hongaresa deixa definitivament de ser una disciplina no massa coneguda, a cavall entre la geologia, l'etnografia i la història, per popularitzar-se i ampliar-se, tot aferrant la seva utilitat en la lluita política i la pràctica del poder.

1.4. El període de postguerra: reorganització institucional, influència marxista i segmentació disciplinar

A la fi de la Segona Guerra Mundial es produeixen canvis importants en l'evolució dels estudis geogràfics a Hongria. Això es deu, en part, al relleu generacional, però, sobretot,

al canvi de la situació política, amb la progressiva implantació al país d'un règim econòmic i polític de tipus socialista.

El primer canvi important tingué lloc en l'organització institucional dels estudis geogràfics, amb el reforçament —com en tots els països de l'Est europeu— del paper de l'Acadèmia de les Ciències (Enyedi i Kertesz, 1984, p. 64-65). L'Acadèmia, que esdevingué l'òrgan planificador de la recerca a tot el país, creà en el seu si un Institut de Recerca Geogràfica, que treballaria paral·lelament a la Societat Geogràfica Hongaresa. Arran d'aquesta reestructuració, la facultat de recerca dels Departaments de Geografia de les universitats quedava, de fet, subordinada a l'actuació de l'Acadèmia.

D'altra banda, la geografia hongaresa restà, des de la fi de la Segona Guerra Mundial, fins a cert punt separada de les escoles geogràfiques d'Europa Occidental amb les quals, com hem vist més amunt, havia mantingut una relació força estreta. Quedava, en canvi, vinculada a les escoles geogràfiques de les altres democràcies populars europees i, especialment, a la geografia soviètica, en la qual una versió reductiva i mecanicista del pensament marxista era dominant.

La planificació centralitzada de la recerca, la introducció del marxisme i les noves influències exteriors provocaren canvis importants en el desenvolupament de la geografia magiar. Dues foren les línies de treball en què aquesta es començà a desenvolupar especialment ja en la primera postguerra: la geomorfologia i la geografia econòmica. Durant els dos primers decennis immediatament posteriors a la contesa —a imatge del que succeïa a la Unió Soviètica i d'altres països veïns— hi hagué una divisió molt marcada entre aquests dos camps d'estudi. Només a finals dels anys seixanta hom retornà als intents de síntesi geogràfica (Enyedi i Kertesz, 1984, p. 65).

En el camp de la geomorfologia excel·liren sobretot els deixebles de Jenő Cholnoki: Béla Bulla, Andor Kéz i László Kádár. En el camp de la geografia econòmica, els deixebles de Pál Teleki foren aviat succeïts per un grup de geògrafs-economistes de clara filiació marxista, encapçalats per György Markos i Sándor Radó. Aquests, en el departament de Geografia de la universitat Karl Marx d'Economia, formaren tota la fornada de geògrafs econòmics que, d'ençà la fi dels anys seixanta ocupa els llocs preeminents de la geografia econòmica magiar. (Kádár, 1971, p. 82).

D'altra banda, durant el període de postguerra conegueren també un desenvolupament força notable els estudis de cartografia que, com veurem, constitueixen en l'actualitat un dels sectors punta de la geografia hongaresa. A aquest efecte es creà el departament de Cartografia de la Universitat de Budapest, que fou dirigit primer per László Molnár i més tard per Lajos Stegena; Molnár havia estat deixeble de Károly Kogutowitz (1886-1947), un geògraf de la generació d'entreguerres que és considerat un dels precursors de la moderna cartografia hongaresa (Kádár, 1971, p. 81-82). Però la figura senyera en aquest camp és, sense cap dubte, Sándor Radó (1899-1981). Radó retornà a Hongria l'any 1955 després de 36 anys d'exili i esdevingué cap del Departament de Cartografia de l'Institut Cartogràfic estatal (1955), professor del Departament de Geografia de la Universitat Karl Marx d'Economia (1958) i president de la Societat Geogràfica Hongaresa (1972). L'any 1965 Radó fundà la revista *Cartactual*, que aviat assoliria prestigi mundial, i en fou l'editor fins la seva mort (Radó, 1974; Meynen, 1982, p. 477).³

Des de la situació de les primeres dècades de la postguerra hom ha anat evolucionant cap a la situació actual. Acabem aquí aquest breu repàs sobre l'evolució de la geografia hongaresa i vegem ara quina és aquesta situació.

2. La situació actual de la geografia a Hongria

En estudiar la situació de la geografia hongaresa actual hom tractarà tres temes: 1. Les institucions de recerca; 2. L'organització de l'ensenyament universitari, i 3. Les principals línies de treball dels estudis geogràfics a Hongria.

2.1. Els instituts de recerca

El principal institut de recerca geogràfica és el *Földrajztudományi Kutató Intézet* (l'Institut de Recerca Geogràfica) que, com hem vist, fou fundat després de la Segona Guerra Mundial i depèn de la *Magyar Tudományos Akadémia* (l'Acadèmia Hongaresa de les Ciències). El FKI comptava, l'any 1985, amb 31 investigadors que treballaven en recerca de base, tant en Geografia Física com en Geografia Econòmica i Regional. El FKI col·labora amb els departaments de Geografia de les universitats en la recerca i la didàctica, i edita, així mateix, diverses publicacions periòdiques i monografies que s'esmentaran més endavant. En l'actualitat, l'Institut és regit per Márton Pécsi i Sándor Marosi, dos deixebles de Béla Bulla, que en són el director i el sots-director respectivament (MTA, 1986, p. 233-240; Ehlers, 1988, p. 199-201).

L'altra entitat de recerca que depèn de l'Acadèmia és el Centre d'Estudis Regionals. L'objectiu del Centre, com el seu nom indica, és portar a terme investigacions geogràfiques que intenten la síntesi regional. El Centre es va formar l'any 1984 a partir de la fusió d'alguns departaments del FKI i l'Institut Científic Transdanubià i té la seva seu principal a la ciutat de Pécs. El personal del Centre, que l'any 1985 comptava ja amb 20 investigadors, està integrat no només per geògrafs sinó també per economistes, sociòlegs, juristes, historiadors i etnòlegs. El seu director és György Enyedi, que pertany al grup de geògrafs econòmics formats a la Universitat Karl Marx de Budapest en l'estela de György Markos (juntament amb Zoltán Antal, Tivadar Bernát, Gyula Bora, József Koródi i d'altres) (MTA, 1986, p. 233-240; Ehlers, 1988, 201-202)

Hi ha d'altres instituts de recerca integrats a l'Acadèmia que treballen en matèries afines a la geografia. Potser un dels més interessants és l'Institut d'Economia Mundial, fundat l'any 1973 i dirigit per József Bognár. L'institut té per objecte d'estudi el sistema econòmic internacional i ha conduït diverses recerques pioneres sobre l'estructura del comerç mundial, la crisi econòmica i les relacions internacionals en el seu conjunt. L'Institut treballa sovint en col·laboració amb economistes de la Universitat Karl Marx, entre d'altres, Tamás Szentés, conegut a Europa Occidental per les seves obres sobre el subdesenvolupament i les teories de l'economia mundial (Kemenes, 1987).

Al costat d'aquestes institucions de recerca, la més que centenària Societat Geogràfica Hongaresa continua desenvolupant les seves activitats. La Societat constitueix en l'actualitat la principal plataforma de difusió dels coneixements geogràfics i de projecció pública de les activitats dels geògrafs hongaresos. El seu president és, d'ençà 1982, el geomorfòleg Márton Pécsi.

La recerca geogràfica en el seu conjunt és, teòricament, coordinada pel Departament de les Ciències de la Terra i la Mineria de l'Acadèmia de les Ciències. Aquest departament té un Comitè Científic de Geografia, integrat per representants de les diverses institucions investigadores, que dóna les directrius sobre la recerca que hauran de dur a terme els diversos centres i en segueix l'aplicació. No obstant, la mateixa Acadèmia reconeix que, en l'actualitat, el Comitè Científic té dificultats serioses per fer prevaldre la coordinació i que diverses àrees de la disciplina queden fora del seu control (MTA, 1986, p. 241).

2.2. L'ensenyament de la Geografia

Quatre universitats i cinc escoles universitàries imparteixen ensenyaments superiors de Geografia a Hongria. Els centres universitaris més notables són les universitats Loránd Eötvös de Budapest, József Attila de Szeged i Lajos Kossuth de Debrecen. En cada una d'elles hi ha un departament de Geografia Física i un departament de Geografia Econòmica i/o Regional (Departament de Geografia Regional i Econòmica a Debrecen, Departament de Geografia Econòmica a Szeged i Departaments de Geografia Econòmica General i de Geografia Econòmica Regional a Budapest). Tots aquests departaments compatibilitzen l'ensenyament amb la recerca.

Dedicats exclusivament a la Geografia Econòmica hi ha els Departaments d'Economia Regional i de Geografia Econòmica de la Universitat Karl Marx d'Economia de Budapest. És en aquest centre on es porta a terme bona part de la recerca aplicada en aquest camp. És aquí també on s'ha elaborat el llibre de text de geografia econòmica hongaresa més difós en l'ensenyament universitari (Tivadar Bernát et alii, *Magyarország gazdaságföldrajza*, 1986) (MTA, 1986, p. 234-241; Ehlers, 1988, p. 202-207).

Veiem, doncs, que l'estructura organitzativa de l'ensenyament universitari reflecteix la separació entre les diferents branques de la disciplina que, com s'ha explicat, apareix com un dels trets característics de la geografia magiar després de la Segona Guerra Mundial.

La multiplicitat de centres universitaris de docència i recerca no sembla que tingui equivalència en l'ensenyament primari i secundari, on l'ensenyança de la Geografia, malgrat tenir —com s'ha vist— una llarga tradició, perd progressivament importància. Així, l'informe del Comitè Científic de Geografia esmentat més amunt afirma:

“Hem d'assenyalar que encara que la nostra societat requereix un ampli ventall de coneixements geogràfics, la *Geografia* com a matèria escolar d'educació pública *ha estat severament relegada en les reformes de l'ensenyament públic* (...) Mentre el nostre concepte del món s'expandeix més i més, les possibilitats d'arribar a conèixer el món i el nostre propi país es veuen reduïdes en l'ensenyament públic. Això afecta negativament, entre d'altres coses, la defensa nacional i la protecció del medi ambient” (MTA, 1986, p. 239, el subratllat és a l'original).

La queixa, prou que es veu, és ben amarga i els arguments per defensar la utilitat de l'ensenyament de la geografia (la seguretat nacional i la sensibilització ecològica) prou interessants. Però, com podrem veure en el proper apartat, no és pas aquesta l'única causa d'insatisfacció pels geògrafs hongaresos.

2.3. Les principals línies de treball de la Geografia magiar

Quatre són els camps de recerca als quals els geògrafs hongaresos han dedicat particularment la seva atenció durant els darrers anys (Enyedi i Kertész, 1984; MTA, 1986; Pécsi, 1988):

- *Geografia física*. En aquest camp es manté la preeminència dels estudis de geomorfologia que, com hem vist, té arrels antigues i justificacions importants. Els geògrafs hongaresos —especialment els qui treballen a l'Institut de Recerca Geogràfica de l'Acadèmica— han aconseguit darrerament resultats notables en cartografia geomorfològica, amb l'aplicació de mètodes informàtics. Continuen, així mateix, els estudis sobre el loess i el karst i s'aprofundeixen les recerques sobre la classificació i la dinàmica de sòls, lligades sovint a aplicacions pràctiques en l'explotació agrícola i la prevenció de l'erosió.
- *Geografia Econòmica*. Els estudis de Geografia Econòmica giren, en l'actualitat, al voltant de dos grans temes: les recerques de desenvolupament regional (referides sobretot a la localització d'activitats productives), i les recerques sobre la localització dels assenta-

ments de població (tant pel que fa a les zones rurals com a les urbanes). Com en el cas anterior, aquests estudis estan lligats gairebé sempre a aplicacions pràctiques concretes.

- *Estudis d'Impacte*. Un altre camp d'activitat són els estudis sobre l'impacte que determinades intervencions o fenòmens poden tenir sobre el territori. Així, s'han realitzat programes importants de recerca sobre els efectes del turisme a l'àrea del llac Balaton, de l'explotació de determinats conreus i del projecte austro-txec-hongarès de gran presa en el Danubi sobre la regió del Nord-oest.

- *Cartografia*. La cartografia és, indubtablement, el camp en què la geografia hongaresa ha assolit més notorietat arreu del món, gràcies, sobretot, a les publicacions *Cartactual* i *Cartinform* que es comentaran més endavant. Així mateix, els geògrafs hongaresos treballen en l'elaboració de l'Atlas Nacional d'Hongria, en estudis toponímics i en cartografia didàctica.

Les tècniques que s'empren en bona part d'aquestes recerques són, segons sembla, força sofisticades: teledetecció, cartografia digital, models computeritzats i bancs de dades. No obstant, la Geografia, com a disciplina, sembla que pateix d'una certa manca d'atenció per part de les autoritat acadèmiques i polítiques. Això es tradueix en una manca de recursos per a la recerca, manca de beques i borses d'estudi per viatjar a l'estranger, manca de reconeixement oficial, que s'afegeixen a la minva d'importància en l'ensenyament que s'ha esmentat més amunt.⁴ Des d'aquest punt de vista, doncs, la situació no sembla pas excessivament diferent de la d'altres escoles geogràfiques més properes.

3. Publicacions geogràfiques a Hongria

A Hongria s'edita un bon nombre de publicacions de temàtica geogràfica. Així, un país de tot just deu milions d'habitants compta amb almenys una dotzena de revistes geogràfiques de qualitat, alguna de les quals té una àmplia difusió internacional. Però encara hi ha més: en ser l'hongarès una llengua poc parlada i escassament coneguda fora del país, les institucions geogràfiques fan un assenyalat esforç per publicar els resultats de les recerques en llengües estrangeres (especialment en anglès, rus, alemany o francès). En aquest apartat s'estudiaran les publicacions periòdiques de caire geogràfic que es publiquen avui a Hongria. Hom ha dividit el capítol en quatre epígrafs: 1. Les publicacions de l'Acadèmia de les Ciències; 2. Les actes i revistes universitàries; 3. Les revistes dels instituts cartogràfics, i 4. D'altres publicacions d'interès.⁵

3.1. Les publicacions de l'Acadèmia de les Ciències

L'Acadèmia de les Ciències és, a través de la seva casa editora *Akadémiai Kiadó*, la principal institució difusora de la producció científica hongaresa. En el camp de la geografia, l'Acadèmia publica diversos butlletins i sèries de volums monogràfics, els més notables dels quals es detallen tot seguit.

En primer lloc, l'Acadèmia publica les dues revistes geogràfiques de més difusió del país:

- *Földrajzi Közlemények* (Revista de Geografia). Butlletí trimestral de la Societat Hongaresa de Geografia. Més que centenari, començà a editar-se l'any 1873 i, amb breus interrupcions, s'ha mantingut fins ara, és una de les revistes científiques més antigues del país. De contingut científic, s'adreça però a un públic més ampli que la comunitat de geògrafs. Es publica en hongarès i inclou extractes en anglès, rus, alemany o francès. Ocasionalment hi figura algun article en llengües estrangeres. El seu editor actual és Márton Pécsi.

• *Földrajzi Értésítő* (Butlletí Geogràfic). Butlletí trimestral de l'Institut de Recerca Geogràfica de l'Acadèmia de les Ciències. Fundat l'any 1952, és el principal butlletí científic i s'adreça sobretot als professionals de la geografia. Es publica en hongarès i inclou extractes en francès, anglès, rus o alemany. L'editor és Sándor Marosi.

Entre les altres publicacions periòdiques d'institucions vinculades a l'Acadèmia es troben:

• *Alföldi Tanulmányok* (Estudis sobre la Plana Hongaresa). Editada pel Grup Alföldi de l'Institut de Recerca Geogràfica de l'Acadèmica. Creat l'any 1977. Es publica en hongarès.

• *Területi Kutatások* (Investigacions Territorials). Col·lecció d'estudis monogràfics de l'Institut de Recerca Geogràfica. Té tres sèries: *Elmélet* (Teoria), *Modszer* (Mètode) i *Gyakorlat* (Pràctica). Iniciada l'any 1963, fins 1987 n'havien aparegut 42 volums.

• *Tér és Társadalom* (Espai i Societat). Revista del Centre d'Estudis Regionals de Pécs. Fundada l'any 1987 es publica en hongarès i conté extractes en anglès, francès, alemany i rus. El seu editor és József Tóth, sots-director del Centre.

Però per la seva qualitat i pel fet de ser publicades íntegrament en una llengua occidental, cal destacar sobretot dues sèries de monografies: *Studies in Geography in Hungary* i *Geography of World Agriculture*.

• *Studies in Geography in Hungary*. És una sèrie de monografies publicades per l'Institut de Recerca Geogràfica. Es tracta de volums monogràfics que recullen diversos articles sobre un tema, aplegats per un curador. A vegades es tracta d'actes de congressos internacionals en els quals la participació de geògrafs hongaresos ha estat especialment rellevant. La col·lecció s'inicià l'any 1964 i fins a la data se n'han publicat 23 volums. El director de la sèrie és Márton Pécsi.

• *Geography of World Agriculture*. És també una sèrie de monografies publicada per l'Institut de Recerca Geogràfica, però, a diferència de la col·lecció anterior, cada volum conté un sol text, obra normalment d'un únic autor. Cada monografia està dedicada a l'agricultura d'un Estat i és escrita per un prestigiós especialista del país en qüestió. La col·lecció s'inicià l'any 1972, inclou fins a la data 13 volums i és dirigida per György Enyedi.

3.2. Les actes universitàries

Tots els majors departaments universitaris de geografia publiquen butlletins o revistes per rendir comptes dels seus treballs. Les principals publicacions són:

• *Acta Geographica*. Revista de la Secció Geogràfica de la Universitat József Attila de Szeged. Fundada l'any 1955, de periodicitat anual, és dedicada sobretot a temes de geografia física, però inclou també articles de geografia econòmica i regional. Els articles són en anglès, rus o alemany. L'editor és László Jakucs.

• *Acta Geographica Debrecina*. Revista de l'Institut Geogràfic de la Universitat Lajos Kossuth de Debrecen. Fundada l'any 1962 és de periodicitat anual. Es publica íntegrament en anglès amb extractes en hongarès.

• *Budapest. Tudományegyetem. Annales. Sectio Geographica*. Annals de la Secció Geogràfica de la Universitat Loránd Eötvös de Budapest. Els articles, predominantment de Geografia Física i Econòmica, són en anglès, rus, francès o alemany, sovint acompanyats per extractes en rus. Fundada l'any 1965 és de periodicitat anual. Els editors són Zoltán Antal, Béla Sárfalvi i András Székely (caps, respectivament, dels Departaments de Geografia Econòmica, Geografia Regional i Geografia Física d'aquella universitat).

3.3. Les revistes dels instituts cartogràfics

Com s'ha dit més amunt, les revistes de cartografia són, de lluny, les més prestigioses i conegudes internacionalment de les publicacions geogràfiques hongareses.

- *Cartactual. Map Service Bi-Monthly*. Publicat per la Divisió de Cartografia de l'Oficina Nacional del Cadastre i Cartografia. Inclou mapes sobre afers d'actualitat països nous, àrees en disputa, zones de guerra, noves infraestructures, noves divisions territorials, etc. Fundada l'any 1965, és, sens dubte, la revista geogràfica hongaresa més coneguda arreu del món. L'editor actual és Ernő Csáti, que succeí en el càrrec a Sándor Radó, mort l'any 1981.
- *Cartinform. Supplement to Cartactual*. De periodicitat també bimensual inclou ressenyes del contingut de *Cartactual* fetes pels mateixos editors. S'inicià l'any 1971 i es publica en anglès.
- *Geodézia és Kartográfia*. Publicat per l'Oficina Nacional del Cadastre i Cartografia. Inclou sobretot articles sobre tècniques cartogràfiques. Començà a editar-se l'any 1949. Es publica en hongarès.

3.4. D'altres publicacions d'interès

Hi ha, és clar, d'altres publicacions hongareses d'interès geogràfic que són publicades per institucions dedicades a l'estudi de disciplines afins. Així, per exemple, l'Institut per a l'Economia Mundial edita les sèries *Trends in World Economy* i *Studies on Developing Countries*; l'Institut per a l'Estudi dels Medis de Comunicació —recentment (juny 1988) transformat en Institut de l'Opinió Pública— edita la revista *Jel Kép* amb articles sobre teoria de la comunicació, sociologia, etc. Aquí destacarem només dues revistes per la seva qualitat i per la seva difusió internacional; es tracta d'una publicació especialitzada i una altra de temàtica més general:

- *Geographia Medica. International Journal of Geography of Health*. Publicada per la Secció mèdico-geogràfica de la Societat Geogràfica Hongaresa, per encàrrec del Grup de Treball en Geografia de la Salut de la Unió Geogràfica Internacional. Fundada l'any 1969, és de periodicitat anual i es publica en anglès.
- *The New Hungarian Quarterly*. És la gran revista oficial de difusió de la cultura hongaresa a l'estranger. Creada l'any 1960, tenia com a precedent *The Hungarian Quarterly* ("A Periodical Designed to Spread Knowledge of Danubian and Central European Affairs and to Foster Political and Cultural Relations between Hungary and the Anglosaxon World"), que s'edità a Budapest abans de la guerra i l'editor de la qual, József Balogh, fou mort pels nazis l'any 1944. *The New Hungarian Quarterly* conté una gran varietat d'articles de caire literari, cultural, sociològic i econòmic, que resulten sovint d'interès geogràfic i segueixen una tònica general d'alta qualitat. La revista es publica íntegrament en anglès i n'ha estat l'editor, des del primer número, l'escriptor Iván Boldizsár, president del Pen Club hongarès.

Conclusions

No és pas l'objectiu d'aquestes notes, purament descriptives, fer valoracions de cap mena sobre les qüestions tractades. No obstant, de la panoràmica de l'evolució i la situació actual de la geografia hongaresa que s'ha volgut dibuixar en les pàgines anteriors hom en pot extreure algunes, potser massa apressades, reflexions:

1. L'escola geogràfica hongaresa té una llarga i respectable tradició de recerca i docència, comparable a la d'altres escoles de països més grans i poderosos.
2. La producció i la qualitat de les publicacions de caire geogràfic és força elevada i fins i tot sorprenent per a un país de les dimensions d'Hongria.

3. En l'actualitat, el principal tema d'estudi és, sobretot, el territori hongarès, però hom segueix publicant obres sobre d'altres espais. En aquest camp és especialment important l'aportació dels geògrafs econòmics.
4. Hi ha hagut, d'ençà la fi de la Segona Guerra Mundial una divisió important entre la Geografia Física i la Geografia Econòmica (similar, per altra banda, a la que s'observa en d'altres països de l'Europa de l'Est). Només en els darrers anys s'han iniciat línies de recerca que intenten una síntesi entre ambdues branques.
5. En Geografia Física predominen els estudis geomorfològics, tot i que darrerament prenen cada vegada més importància els estudis d'impacte que requereixen enfocaments integrats.
6. La Geografia Econòmica es centra sobretot en l'anàlisi de la producció i sembla que dedica una atenció menor a l'organització territorial dels serveis, la distribució i el consum.
7. Els temes que, entre nosaltres, s'agruparien sota l'etiqueta de Geografia Política (distribució territorial dels recursos estatals, geografia electoral, geografia de les fronteres, estudi de la divisió administrativa del territori, etc.), tot i que compten amb una important tradició en el període de preguerra, en l'actualitat semblen estar completament absents de les publicacions geogràfiques.
8. No sembla que hom doni tampoc gaire atenció a l'estudi de la distribució territorial de la riquesa, els grups i les desigualtats socials.
9. El debat metodològic no apareix —almenys en la seva expressió pública— massa preocupat per aquestes qüestions, ni tampoc per la coexistència de mètodes de la sociologia positivista al costat de l'ús de categories més o menys marxistes.
10. En la majoria dels casos, la recerca geogràfica (tant en el camp de la Geografia Econòmica, com en el de la Geografia Física o Regional) s'orienta més aviat cap a temes d'aplicació pràctica immediata.
11. Sembla constatable, finalment, un cert descontentament entre els geògrafs pel tractament que la Geografia, com a disciplina, rep de les autoritats acadèmiques, culturals i polítiques.

Desembre, 1988

Notes

- ¹ La recerca en què aquestes notes estan basades ha estat possible gràcies a una beca de viatge i estada concedida per l'Institut Internacional per a la Cultura d'Hongria. La borsa ha permès l'exploració del fons de revistes geogràfiques de la Biblioteca Nacional Széchenyi de Budapest, que constitueixen la font principal de l'estudi. Aquestes dades han estat posteriorment completades amb la consulta de les publicacions i repertoris especialitzats que es citen en el text. L'autor vol agrair l'ajuda d'Emese Szontagh, economista de la Universitat Karl Marx de Budapest i col·laboradora de l'Institut Internacional per a la Cultura, sense la qual aquest treball no hauria estat pas possible. David Nel-lo, estudiant de l'Acadèmia Ferenc Liszt de Budapest, ha volgut també col·laborar en les perquisicions. Finalment, les orientacions i indicacions bibliogràfiques d'Enric Lluch han resultat, un cop més, precioses.
- ² És precisament aquest lligam entre la dedicació política i la pràctica geogràfica el que fa, a parer nostre, particularment interessant la trajectòria de Pál Teleki, una glosa completa de la qual es fa impossible dins els límits d'aquestes notes. Teleki fou primer ministre durant dos períodes especialment compromesos: 1920-1921, és a dir, el període subsegüent a l'esclafament de la república soviètica, i 1939-1941, en els anys en què quallà l'aliança amb les potències de l'Eix. La seva fi fou tràgica: el mes d'abril de 1941, en veure's incapaç d'evitar la completa subordinació de la política hongaresa a la voluntat del nazisme alemany, redactà un testament autoinculpatòri i se suïcidà. La biografia més completa que n'hem pogut llegir és la de Tilkovszky (1974). Per als aspectes científics de la seva carrera és també útil l'article de Kish (1987), que inclou una bibliografia selecta de l'autor.

- ³ No és aquest el lloc per estendre's sobre l'extraordinària trajectòria vital i intel·lectual de Sándor Radó, en la qual —com en la de tants altres geògrafs hongaresos— l'activitat professional i el compromís polític es troben estretament lligats. Fill d'un família pobre, comunista des dels 19 anys, Radó hagué d'exiliar-se per la seva participació en l'aixecament revolucionari de 1919. Visqué a Àustria, Alemanya i la Unió Soviètica, on estudià i començà a treballar com a cartògraf. Els seus treballs de cartografia política, fets amb un enfocament marxista, adquiriren aviat notorietat, fins a cridar l'atenció del mateix Karl Haushofer (Haushofer, 1986 ed., 102-103). L'any 1938 hom el retroba convertit en cap de l'espionatge soviètic a Ginebra, activitat en què excel·lí de manera remarcable. Retornat a l'URSS l'any 1945, fou condemnat a mort. La sentència li fou commutada però realitzà deu anys de treballs forçats. Tornà a Hongria l'any 1955 i, als 56 anys d'edat, inicià la carrera acadèmica que s'ha glossat més amunt. L'any 1975 fou nomenat Doctor Honoris Causa per la Universitat Lomonosov de Moscou. Abans de morir publicà unes memòries que han estat traduïdes, entre altres llengües, al castellà, l'alemany, l'italià i l'anglès (Radó, 1974).
- ⁴ Vegeu les queixes sobre aquestes qüestions a l'informe, tantes vegades citat, de l'Acadèmia Hongaresa de les Ciències (MTA, 1986, pp. 243-244). De fet, la mateixa existència de l'informe en qüestió és una prova més dels problemes d'identitat que afecten la geografia hongaresa. En efecte, el raport, elaborat a petició de la Presidència de l'Acadèmia per una comissió dirigida per Tivadar Bernát, és una vindicació de la importància i la utilitat de la Geografia com a disciplina. Hom no defensa allò que no està en qüestió.
- ⁵ Com ja s'ha dit, les dades procedeixen de l'exploració del fons de revistes de la Biblioteca Nacional Széchenyi de Budapest. Hom les ha completades amb la consulta d'altres fonts, especialment, el catàleg de l'*Akadémiai Kiadó* i els repertoris de Harris (1980) i Harris i Hellmann (1980). El treball de Márton Pécsi ja esmentat, conté també una relació de les principals publicacions geogràfiques de l'Acadèmia (Pécsi, 1988, pp. 57-61).

Bibliografia citada

- CHOLNOKI, Jenő, "Die Wissenschaftliche Erforschung der Grossen Ungarischen Tiefebene (Alföld)", a *X Congresso Internazionale di Geografia*, Roma, Reale Società Geografica Italiana, 1915.
- EHLERS, Eckart (ed.), *Orbis Geographicus, 1988-1992. World Directory of Geography*, Wiesbaden, Franz Steiner, 1988.
- ENYEDI, György i KERTESZ, Adam, "South-East Europe", a JOHNSTON, Ronan J. i CLAVAL, Paul (eds.), *Geography since the Second World War. An International Survey*, Londres, Croom Helm, 1984.
- ERÖDI, Béla, "L'insegnamento della Geografia in Ungheria", a *X Congresso Internazionale di Geografia*, Roma, Reale Società Geografica Italiana, 1915.
- HARRIS, Chauncy D., *Annotated World List of Current Geographical Serials*, Chicago, University of Chicago, Dept. of Geography, Research Paper 194, 1980 (4a edició).
- HARRIS, Chauncy D. i HELLMANN, Jerome D., *International List of Geographical Serials*, Chicago, University of Chicago, Dept. of Geography, Research Paper 193, 1980 (3a. edició).
- HAUSHOFER, Karl, *De la géopolitique*, París, Fayard, 1986 (1931 1a).
- KÁDÁR, László, "A Hundred Years of Hungarian Geographical Society", a *Geoforum* 6/1971.
- KEMENES, Egon, "Hungarian Research on the World Economy", a *The New Hungarian Quarterly* 4/1987.
- KISH, George, "Paul Teleki, 1879-1941", a *Geographers. Bibliographical Studies* 11, 1987.
- MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA, "A Review of Geography in Hungary", a *Földrajzi Közlemények* 3/1986.
- MEYNEN, Emil (ed.), *Orbis Geographicus, 1980-1984, World Directory of Geography*, Wiesbaden, Franz Steiner, 1982.

- TELEKI, Pál, "Rapport sur les voyages et les travaux géographiques exécutés par les explorateurs et les savants hongrois depuis l'année 1889", a *X Congresso Internazionale di Geografia*, Roma, Reale Società Geografica Italiana, 1915.
- TILKOVSKY, Lóránd, *Pál Teleki (1879-1941): A Biographical Sketch*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974.
- PÉCSI, Márton, "New Research Trends in Geography in Hungary", a LICHTENBERGER, Elisabeth i PÉCSI, Márton (eds.), *Contemporary Essays in Austrian and Hungarian Geography. Proceedings of the First Austro-Hungarian Geographical Seminar (Vienna, 17-19 November 1986)*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988.
- RADÓ, Sándor, *Dora informa*, Barcelona, Grijalbo, 1974.
- RÓNA-TAS, András, "Hungary and the Exploration of Central Asia", a *The New Hungarian Quarterly* 3/1988.